

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Л. В. КОНДРАТЕНКО (Київ)

Міжнародна наукова конференція “Спадщина великої Перемоги: сучасні підходи”

Є події планетарного масштабу, які людство не може і не має права забувати. До них належить і Друга світова війна, яка за своїм розмахом та впливом на подальший розвиток багатьох країн займає особливе місце у всесвітній історії. Тому не дивно, що й досі, 55 років після її закінчення, вона привертає увагу багатьох дослідників. Яскравим свідченням цього стала міжнародна наукова конференція “Спадщина великої Перемоги: сучасні підходи”, яка відбувалася в Москві 12—13 квітня 2000 р. Ініціаторами її проведення стали Інститут російської історії РАН, Інститут воєнної історії МО РФ, Міністерство Російської Федерації у справах СНД, Центральний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. У конференції брали участь члени уряду Російської Федерації, відомі воєначальники, вчені з Польщі, України, Білорусії, різних регіонів Росії, Югославії, Вірменії, Литви, Канади, Великобританії. Господарі конференції створили творчу, невимушену атмосферу, яка сприяла відвертому обміну думками, гострим дискусіям з найбільш актуальних питань історії Другої світової війни. Досягненням конференції можна вважати те, що вона не перетворилася на черговий ювілейний захід з трафаретними виступами.

Вступним словом конференцію відкрив віце-президент Російської Академії наук, академік В. М. Кудрявцев. Він поздоровив усіх присутніх з 55-ю річницею Перемоги СРСР над фашистською Німеччиною і побажав плідної роботи всім учасникам конференції у висвітленні так званих “білих плям” одного з найбільш героїчних і водночас трагічних періодів історії Росії, України, Білорусії та багатьох інших країн.

В цілому можна констатувати, що його побажання виповнилися. Грунтовні, аналітичні доповіді багатьох з учасників конференції стали свідченням того, що вчені різних країн намагаються створити об’єктивну картину боротьби представників різних верств та національностей СРСР за вигнання фашистських окупантів з рідної землі. Більшість доповідей розглядали ці процеси з огляду їх впливу на подальший розвиток як Радянського Союзу, так і інших країн, що опинились у вирі тих кривавих подій. У цьому плані слід особливо виділити доповіді академіка Ю. О. Полякова (Москва), академіка В. В. Алексєєва (Єкатеринбург), д-ра іст. наук А. К. Соколова (Москва), д-ра іст. наук О. Ю. Васильєвої (Москва), канд. іст. наук О. М. Литвина (Білорусь), канд. іст. наук В. О. Невежина (Москва), д-ра іст. наук В. К. Кашаускене (Литва), д-ра іст. наук Г. О. Куманьова (Москва).

Лише перелік тем виступів дає уявлення про те, наскільки цікавим і різноманітним було коло питань, що розглядалися на конференції: історіографія Другої світової війни з дискусійних позицій, соціальні наслідки Другої світової війни, взаємодія Радянського Союзу із зовнішнім світом наприкінці Другої світової війни і в перші повоєнні роки, вплив Другої

світової війни на долю Польщі, наслідки розвитку атомного комплексу та післявоєнний розвиток СРСР, дискусії та інтерпретації проблеми превентивної війни Німеччини проти СРСР, новий напрямок у дослідженні Великої Вітчизняної війни крізь призму діяльності Російської Православної Церкви, менталітет радянського народу в період боротьби проти фашистського рейху, порівняльний аналіз стану радянських військовополонених у Німеччині і німецьких військовополонених в СРСР, створення й діяльність на території Білорусії Російської Народної Національної армії (РННА).

Приємно констатувати, що високу оцінку на заключному засіданні конференції було дано виступам членів української делегації. Зокрема, був відзначений проблемний підхід у висвітленні узагальнюючої теми “Вклад народу України у перемогу над гітлерівською Німеччиною” д-ром іст. наук О. Є. Лисенком. Дослідник навів дані про втрати, які український народ поклав на вівтар перемоги над гітлеризмом. За деякими оцінками, наголосив він, кількість загиблих досягає 8,6 млн чол., з яких 4,5 млн складають мирні жителі і близько 4,1 млн — воїни різних військових формувань. Але ще більшими, ніж людські, були втрати моральні, до яких призвів розкол українського суспільства, коли одні його представники воювали в лавах Червоної Армії, а інші — у загонах Мельника та Бандери. Ще й досі ця війна продовжується у дискусіях та взаємних звинуваченнях ветеранів. Правильно, об’єктивно висвітлити ці події без ідеологічних нашарувань та надмірних емоцій — одне з важливих завдань істориків України. В доповіді було також дано оцінку бойовим діям воїнів-українців у лавах Червоної Армії, ефективності партизанського руху.

Канд. іст. наук О. В. Б у ц ь к о присвятила свою доповідь проблемі переміщених осіб 1944—1951 рр. Вона торкнулася таких маловідомих фактів, як збір, фільтрація та відправка на Батьківщину радянських громадян, що опинилися внаслідок війни і з різних причин за межами країни, проблем господарювання на нових місцях, проживання, морального стану та правового статусу репатріантів, навела узагальнюючі дані щодо кількості репатрійованих радянських громадян. За підрахунками дослідниці, 1 650 343 українських громадян повернулися на Батьківщину на 1 березня 1946 р.

Гостро дискусійним був виступ канд. іст. наук Л. В. К о н д р а т е н к о, присвячений питанню стратегії відбудови економіки України у 1945—1950 рр. У виступі було звернуто увагу на такий важливий фактор, як вплив атомного шантажу США на вирішення соціально-економічних проблем СРСР, зокрема в Україні. Автор висловила свою точку зору щодо серйозних деформацій у повоєнному розвитку народного господарства УРСР, обумовлених продовженням передвоєнного курсу форсованої індустріалізації з пріоритетною відбудовою галузей промисловості, пов’язаних з ВПК. Інтерес учасників конференції викликала точка зору Л. В. Кондратенко стосовно доцільності прийняття Радянським Союзом участі в плані Маршалла. Вона порівняла валютно-кредитну політику СРСР у післявоєнному десятиріччі з сучасними відносинами України та Росії з МФВ.

Виступ мол. наук. співробітника Інституту історії України НАН України Л. М. Х о й н а ц ь к о ї був присвячений проблемі внеску машинобудівних підприємств України в економіку СРСР повоєнних років. Вона підкреслила, що ця галузь індустрії становила пріоритетну виробничу сферу ВПК, забезпечувала майже всі потреби Збройних Сил та Військово-Морського флоту СРСР у бойовій техніці й спорядженні. В той же час продукція підприємств машинобудівної індустрії України була гарантом зростан-

ня металургійної, вугільної, хімічної, нафтової, енергетичної, легкої, харчової, будівельних галузей промисловості тощо.

У виступі канд. іст. наук Т. С. П е р ш и н о ї “До питання формування господарської номенклатури у звільнених від німецько-фашистських окупантів районах України” головна увага зосереджувалася на складності й специфічних особливостях створення господарських органів та їх керівного ядра, зокрема у західноукраїнському регіоні; висвітлено наслідки кадрової політики партноменклатури на селі, яка найнегативнішим чином позначилася на організаційно-господарському зміцненні колгоспів і стала одним з вирішальних чинників, що зумовив післявоєнний голод в Україні; на підставі архівних джерел показано, як гіпертрофована політизація й ідеологізація економіки, дотримання “чистоти” анкетних даних замість ділового підходу при призначенні на керівні посади стали на перешкоді раціональному використанню партійними комітетами республіки наявного кадрового потенціалу. За таких умов, наголошувалось у доповіді, подолати наслідки катастрофічних руйнувань господарства й зробити в майбутньому ривок у розвиток базових галузей стало можливим ціною величезних страждань і нестатків людей.

У виступі канд. іст. наук Т. С. В р о н с ь к о ї були порушені маловідомі аспекти з історії взаємовідносин Феміди воєнної доби і цивільного населення України. Наводячи вагомі аргументи, вчена стверджувала, що не лише фашистська агресія, а й відверто жорстоке ставлення “рідної влади” були важким випробуванням для багатьох людей. Безпідставні звинувачення скалічили безліч доль пересічних громадян України. У багатьох випадках жорстокий каральний механізм застосовували до людей, єдиною провиною яких було перебування (не з власної вини) на окупованій території. Вищесказане, безумовно, як підкреслила доповідач, не стосується справжніх злочинців, які повинні були відповідати за свої вчинки за законами воєнної доби.

Участі громадян України в розгортанні партизанської боротьби в Російській Федерації, Білорусії, Молдавії був присвячений виступ канд. іст. наук Н. М. Р у д е н к о. Вона поділилася з присутніми своїми міркуваннями стосовно того, чому саме ця тема привернула її увагу, і в чому вона бачить її актуальність. Численні документи, архівні матеріали дозволили дослідниці відтворити загальну картину участі великої кількості громадян України у партизанській боротьбі в суміжних з Україною республіках колишнього СРСР. За кожним наведеним у виступі фактом стоїть своя людська доля, у кожного був свій шлях до партизанських лісів, і настав час, наголосила Н. М. Руденко, вивести із забуття імена наших земляків, які брали активну участь у русі Опору в названих республіках колишнього СРСР.

На конференції працювало три секції, учасники яких обговорювали такі теми, як “Сучасні підходи до висвітлення подій Другої світової війни”, “СРСР після Другої світової війни” і “Зовнішньополітичні проблеми воєнних років і післявоєнного періоду”.

Учасники конференції подякували її організаторів за доброзичливу творчу атмосферу, за цікаву культурну програму. Українська делегація висловила також вдячність керівництву Інституту російської історії РАН за цікаві монографії та збірники документів з воєнної історії, які було презентовано відділу історії Другої світової війни Інституту історії України НАН України.

На заключному пленарному засіданні було висловлено ряд пропозицій щодо подальших розробок різних аспектів історії Другої світової війни. Зокрема, директор Інституту російської історії д-р іст. наук А. М. С а

х а р о в запропонував налагодити більш тісну взаємодію між вченими різних країн, які займаються цією проблемою, що сприятиме створенню кращих можливостей для роботи в закордонних архівах, взаємоознаюмленню з новими дослідженнями, проведенню міжнародних конференцій та круглих столів.